

Саух І.В.,
Інститут педагогіки НАПН України,
Відділ економіки та управління
загальною середньою освітою
(Київ, Україна)

Iryna Saukh
DSc in Economics, Professor, Chief Research Fellow of the Department
of Economics and Management of General Secondary Education,
Institute of Pedagogy of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3812-6579

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF EFFICIENCY OF THE PROCESS OF FORMATION OF CREATIVE COMPETENCE

Abstract. The article presents the results of the analysis of pedagogical conditions of efficiency of the process of formation of creative competence. The necessity of comprehensive use of creative, creative potential of personality and holistic, fundamental, systemic, problem approach to educational process, formation of its structure and dynamics on new bases is proved. The need to develop new theoretical, methodological, methodological and practical methods and approaches to activation, rational and effective use of creative and intellectual human potential as the main source, strategic tool for effective use of the main productive force of man in post-industrial society is substantiated.

Keywords: pedagogical conditions, creative education, matrix of competence approach, creative competence

Педагогічні умови ефективності процесу формування креативної компетентності

Анотація. В статті подано результати аналізу педагогічних умов ефективності процесу формування креативної компетентності. Доведено необхідність всебічного використання творчого, креативного потенціалу особистості та цілісного, фундаментального, системного, проблемного підходу до освітнього процесу, формування його структури і динаміки на нових засадах. Обґрунтовано потребу в розробці нових теоретичних, методологічних, методичних і практичних методів та підходів активізації, раціонального й ефективного використання креативно-інтелектуального людського потенціалу як головного джерела, стратегічного інструмента ефективного використання головної продуктивної сили людини в постіндустріальному суспільстві.

Ключові слова: педагогічні умови, креативна освіта, матриця компетентнісного підходу, креативна компетентність

Донедавна запорукою суспільного прогресу визначався швидкий технологічний розвиток та технічний прогрес. Однак новий світовий порядок, сучасна динамічна епоха висувають модернізований формат глобальних стратегій розвитку. Враховуючи зазначене, науковцями і практиками обґрунтовується ідея застосування моделі інноваційно - креативного розвитку цивілізації, до того ж у багатьох випадках цю ідею розглядають як альтернативу парадигмі постіндустріалізму. Відтак, становище країни в геополітичній конкуренції в XXI ст. все більшою мірою визначає освіта, розвиток науки, інформаційне середовище, здатність освітньої системи здійснити повноцінну підготовку особистості, спроможної генерувати та реалізовувати високу творчу активність. В цьому контексті освіта має відігравати роль одного з ключових чинників соціально-економічного розвитку та розв'язання глобальних проблем людства.

В останнє десятиріччя теорія суспільного управління все частіше акцентує увагу на проблемі всебічного використання творчого та креативного потенціалу особистості. Не випадково, в науковій літературі з означеного проблемного кола питання процесу формування креативної компетентності залишаються вкрай актуальними та потребують ґрунтовного аналізу, особливо в контексті визначення адекватних педагогічних умов забезпечення його ефективності. Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблематики свідчить про необхідність розгляду ключових педагогічних умов, які забезпечують ефективність процесу формування креативної компетентності та систематизацію його наукового підґрунтя. Однак, проведений нами контент-аналіз дозволяє констатувати, що в науковій літературі не знайшли повного відображення питання ефективності процесу формування креативної компетентності та обґрунтування педагогічних умов, що його забезпечують. Як відомо, перші наукові розвідки щодо питань креативності, креативної компетентності та креативної освіти були здійснені зарубіжними науковцями, зокрема Дж. Гілфордом (проблеми визначення умов розвитку творчих здібностей як складової креативної освіти, психологічні основи мислення) (Гілфорд, 1965), Е.де Боно (розробка системи креативної освіти, техніки розвитку креативності) (Боно, 2015), Е. Торренсом (дослідження творчого таланту керівника, що є надзвичайно важливим при досягненні ефективного управління) (Torrance, 2001), К. Шмідтом (формулювання поняття креативності як здатності людини створювати нові, корисні продукти) (Szmidt, 2007). Загальна концепція креативної освіти досліджувалась також вітчизняними вченими, зокрема, О. Антоною, С. Вітвицькою, В. Риндак, С. Сисоєвою (Антонова, 2012; Вітвицька, 2003; Риндак, 2012; Сисоєва, 2006) та ін..

На наше переконання, формування креативної компетентності в матриці компетентнісного підходу в усіх ланках освітнього процесу (який, безумовно, набуває ознак креативної освіти) означає його переорієнтацію на результативність у діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з погляду актуальності в суспільстві, забезпечення спроможності молодій людині відповідати новим запитам глобального ринку, мати відповідний потенціал для

вирішення життєвих проблем, пошуку власного „я” в професії, у соціальній структурі.

У методологічному плані уявлення про нову парадигму креативної освіти та її педагогічні умови означає визнання необхідності цілісного, фундаментального, системного, проблемного підходу до освітнього процесу, формування його структури і динаміки на нових засадах. В цьому дискурсі істотне соціальне значення мають не розрізнені спроби використовувати конкретні заходи в конкретному навчальному процесі, не часткові зміни окремих ланок освітньої інфраструктури, а *формування цілісної, рухомої і динамічної системи, здатної вирішувати завдання підвищення ефективності процесу формування креативної компетентності*. Тому методологія системного підходу в креативній освіті набуває принципово новітнього значення як в теоретичному, так і в практичному аспектах. “Креативність, - як слушно зазначає Е. Боно, - це створення продукту, що раніше не існував в теперішньому стані та наділеного певною цінністю” (Боно, 2015). Цим “продуктом” має стати новий рівень розвитку людського потенціалу, “новий, креативний” фахівець (педагог, менеджер, інженер), для якого, в кінцевому рахунку, креативна компетентність стає іманентною, внутрішньо притаманною.

Наш досвід роботи в закладах освіти дозволив зробити висновок, що проблема формування креативної компетентності знаходиться на початковому етапі й це особливо актуалізує соціокультурне осмислення витоків креативності в освітньому процесі. У найбільш загальному вигляді креативна освіта – це освіта, яка орієнтована на розвиток творчих здібностей людини, на закріплення в його професійній свідомості установки на інновації та включає аналіз проблем і варіантів діяльності. Це освіта, яка мотивує самостійне осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань у потенціал мислення та саморозвитку. Вона є альтернативою освіті репродуктивній, прагматичній й нормативній, освіті “мозаїчній”. Креативна освіта виводить освіту на рівень управління знаннями, трансформуючи їх в комплекс важливих, позитивних характеристик професійного формування та становлення особистості, створює умови для прояву її креативності і стає безпосереднім джерелом креативних інновацій.

Аналіз педагогічних умов, що визначаються й усвідомлюються учасниками освітнього процесу в якості вагомого/визначального чинника ефективності процесу формування креативної компетентності, дозволив констатувати наступне. На етапі становлення інноваційної економіки все більшою мірою виникає потреба в розробці нових теоретичних, методологічних, методичних і практичних методів та підходів активізації, раціонального й ефективного використання креативно-інтелектуального людського потенціалу як головного джерела, стратегічного інструмента ефективного використання головної продуктивної сили людини в постіндустріальному суспільстві.

На основі методики системного аналізу сукупність проблем, що гальмують процес формування креативної компетентності, нами відображено в ієрархічній структурі. Визначені проблеми ми згрупували за впливом на розвиток

креативності і подаємо за таким переліком: 1) недостатнє усвідомлення суспільством значення креативної компетентності для ефективності сучасних бізнес-процесів; 2) необхідність формування специфічного типу мислення, що забезпечить реалізацію креативності в професійній діяльності фахівця; 3) низький рівень спрямованості освітньої системи на формування креативної рольової позиції здобувача/учня; 4) безпідставне часткове/повне ігнорування відповідної організації освітньої діяльності в якості креативної та/або щодо реалізації її креативних елементів; 5) асиметричність інформації щодо критеріїв креативної компетентності; 6) низький рівень сформованої потреби в генерації нових ідей, дослідженнях, прийнятті креативних рішень; 7) нерозробленість (відсутність) соціально-психологічних аспектів креативності; 8) відсутність методик дослідження творчого потенціалу організацій, виявлення та аналізу факторів, що впливають на їх креативність; 9) недостатність ресурсного, інформаційного та організаційного потенціалу закладів освіти задля розвитку креативної компетентності; 10) недотримання педагогічних умов формування креативної компетентності (Saukh, 2019).

Відтак, для ефективного вирішення проблеми розвитку творчих здібностей, креативної компетентності в цілому потрібна певна перебудова системи освіти в контексті глобальних трендів сучасності, формування нових підходів науково-методичного та інформаційного забезпечення навчального процесу, нових педагогічних технологій, які дозволяють вже в процесі навчання отримувати значні практичні і наукові результати, генерувати нові знання. При цьому значна роль у вирішенні цих завдань покладається на широке використання нової креативної системи підготовки фахівців та адекватних педагогічних умов.

Розглянувши педагогічні умови як певну сукупність змісту, методів та організаційних форм освітнього процесу, ми, у зв'язку з цим, стверджуємо, що їх системне використання у процесі формування креативної компетентності має включати наступні компоненти:

- вдосконалення стандартизованого навчального процесу через системне застосування та оновлення його основних елементів;
- вдосконалення нестандартизованого навчального процесу (створення спеціальних лабораторій креативності, навчальних тренінгових центрів, фірм; організація та проведення веб-квестів, веб-конференцій та дискусійних клубів; розробка та презентація веб-проектів з відповідним забезпеченням необхідною інформацією тощо);
- створення професійно значущого креативного середовища, що передбачає оволодіння соціальними відносинами в колективі. А це можливе за умови взаємодії того, хто навчає, і того, хто навчається. Сучасна педагогічна наука таку взаємодію трактує як двосторонню суб'єкт – суб'єктну співпрацю, що характеризується спільністю мети та активністю обох сторін. Реалізована в навчальному й міжособистісному плані взаємодія забезпечує високий рівень розвитку креативної особистості здобувача освіти та його креативну компетентність. Ми розглядаємо педагога-викладача як головну компетентність навчального закладу освіти. Сьогодні існує потреба в професійних викладачах,

які мають оптимальний рівень готовності реалізувати креативну педагогічну діяльність з високим рівнем вмотивованості, пізнавальної активності, стійкості рефлексивної позиції; сформовану та усвідомлену потребу до впровадження креативних педагогічних технологій у професійній діяльності;

- формування міжкультурної комунікації. В процесі креативного навчання створюються оптимальні умови для формування фундаментального евристичного, креативного стилю мислення одночасно із забезпеченням високої професійної компетентності фахівців в контексті відповідної кроскультурної парадигми та інноваційної спрямованості їх майбутньої діяльності;

- важливим результатом застосування педагогічних умов в процесі набуття креативної компетентності безперечно постає формування компетентності потреби в генерації нових ідей, інсайтів, дослідженнях, прийнятті стратегічних рішень. Саме в цьому ключі повинна мислити особистість креативного типу.

Таким чином, визначення, дотримання та реалізація певних педагогічних умов формування креативної компетентності забезпечує ефективність зазначеного процесу.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що проблема креативної освіти знаходиться сьогодні на початковому етапі й це особливо актуалізує соціокультурне осмислення витоків креативності в освітньому процесі. Креативна освіта – це освіта зорієнтована на розвиток творчих здібностей людини та закріплення в його професійній свідомості установки на інновації. Така освіта мотивує самостійне осмислення дійсності, перетворення знань у потенціал саморозвитку. Вона є альтернативою освіті репродуктивній, прагматичній й нормативній, освіті “знання досвіду”. Креативна освіта на основі адекватних педагогічних умов виводить освіту здобувача/учня на рівень управління знаннями, створює умови для прояву креативності особистості і стає основою креативних дій та рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова, О.Є. (2012). До проблеми визначення сутності поняття креативності: проблеми та пошуки // Нові технології навчання: Наук.- метод, зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 71. – Київ-Вінниця. 8-15.

2. Боно, Э. (2015). Гениально! Инструменты решения креативных задач = Serious Creativity A Step-by-Step Approach to Using the Logic of Creative Thinking. — М.: Альпина Паблишер.

3. Вітвицька, С.С. (2003). Основи педагогіки вищої школи. К.: ЦНЛ.

4. Гилфорд, Дж. (1965). Три стороны интеллекта. Психология мышления [зб. / ред. А. М. Матюшкин]. М.: Прогресс. 443-456.

5. Рындак, В.Г. (2012). Педагогика креативности. М.: Универ. книга.

6. Saukh, I. (2019). The creative education within the educational process changes. Люблин. – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J –

7. Сисоєва, С.О. (2006). Основи педагогічної творчості. К.: Міленіум.
8. Torrance, E. P. (2001). Experiences in developing creativity measures: Insights, discoveries, decisions. Manuscript submitted for publication.
9. Szmidt, K. (2007). Pedagogika twórczości. Pedagogika GWP.